

Kartläggning

Hedersrelaterat våld och förtryck I Örebro kommun

I samarbete med:
Polismyndigheten i Örebro län
Åklagarmyndigheten i Örebro län
Örebro läns landsting

BAKGRUND	1
HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK.....	1
VAD ÄR HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK?	1
ETT SAMHÄLLSPROBLEM.....	3
MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	4
KARLÄGGNING.....	5
ATT UPPMÄRKSAMMA	5
ATT BEMÖTA.....	5
ATT HANTERA.....	6
ATT FÖLJA UPP.....	6
ATT FÖREBYGGA	6
METOD.....	7
INTERVJUER.....	7
ENKÄT.....	8
STRUKTUR	8
RESULTAT	10
ÖREBRO KOMMUN.....	10
Enkät.....	10
Intervju	13
UPPMÄRKSAMMA.....	13
Skola	13
Mottagning och introduktion.....	13
Fritid Ungdom.....	13
Socialtjänst	14
BEMÖTA	15
Skola	15
Mottagning och introduktion.....	15
Fritid Ungdom.....	15
Socialtjänst	15
HANTERA.....	16
Skola	16
Mottagning och introduktion.....	17
Fritid Ungdom.....	18
Socialtjänst	18
FÖLJA UPP.....	20
Skola	20
Mottagning och introduktion.....	20
Fritid Ungdom.....	20
Socialtjänst	21
FÖREBYGGA.....	21
Skola	21
Mottagning och introduktion.....	22
Fritid Ungdom.....	22
Socialtjänst	23
ÅKLAGARMYNDIGHETEN I ÖREBRO LÄN.....	23
POLISMYNDIGHETEN I ÖREBRO LÄN	24
ÖREBRO LÄNS LANDSTING	26
SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER	28
LITTERATURLISTA	31
BILAGOR.....	33
BILAGA 1	33
BILAGA 2	35

BAKGRUND

Frågan om hedersrelaterat våld och förtryck (HRV/F) aktualiserades hösten 2008 av ansvarigt kommunalråd. Behov finns av en kommunal handlingslinje och en fungerande samverkan med andra myndigheter och organisationer för att förebygga hedersrelaterat våld.

Uppdraget är att kartlägga vilka aktiviteter och insatser som finns inom kommunens verksamhetsområden samt att efterfråga vilka motsvarande aktiviteter som finns inom Örebro läns landsting, Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten i Örebro län.

Denna kartläggning ska ligga till grund för utformning av handlingsplan om hedersrelaterat våld och förtryck.

HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Hedersvåld är ett lagbrott och hedersförtryck ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

ARTIKEL 1 FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna:

”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.”

VAD ÄR HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK?

Regeringens definition:

”Det som kallas hedersrelaterat våld och förtryck har, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar. När det gäller hedersrelaterat tänkande är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till ett kollektiv. I ”hederstänkandet” står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.”¹

Hedersvåld är ofta begränsat till familjer med patriarkala familjesystem och är inte knutet till religion som ofta är den allmänna uppfattningen.

Familjerna är starkt bundna till en större grupp med släktingar där det finns ett gruppcentrerat skamtänkande.² Ett sätt att se på saken är att tänka sig familjen som en pyramid där pappan, med mest makt, befinner sig i toppen och flickan, utan makt, längst ner.³ I dessa kulturer är mannens heder kopplad till hans förmåga att försörja och beskydda sin familj, kvinnans heder är kopplad till hennes sexualitet. Kvinnans sexualitet påverkar även mannens heder, både hennes faktiska och påstådda sexualitet. Detta gör att det anses nödvändigt att kontrollera kvinnan, detta för att bevara familjens heder och se till att kvinnan kan bli framgångsrikt gift.⁴

¹ Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter (081204)

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=53&module_instance=3&action=pod_show&navid=65&subnavid=53&subnavinstance=3

² Rikspolisstyrelsen, 2006, Hedersnormer och hedersrelaterat våld, s. 10

³ Länsstyrelsen Östergötland, 2003, *Om våld i hederns namn*, s. 8

⁴ Rikspolisstyrelsen, 2006, s. 9

Hedersvåld utförs för att familjen ska kunna ”tvätta bort” skammen flickan/pojken utsatt familjen/släkten för.⁵ Straffet kan innebära kränkningar, trakasserier, hot om våld, våld samt tillfälliga eller permanenta frihetsberövanden.⁶ Hedersvåldet är ofta långsamt och kompromisslöst på grund av det kollektiva trycket från familj och släkt. Kollektivet går före individen.

Flickorna är de som drabbas hårdast och mest frekvent av hedersvåld och förtryck eftersom de lever under en strikt kontroll och bara ett dåligt rykte kan leda till bestraffning.⁷ Men även pojkar påverkas, både flickor och pojkar blir bortgifta eftersom valet av äktenskapspartner anses vara en familjeangelägenhet. Homosexualitet är inte accepterat vilket även det påverkar både pojkar och flickor. Pojkarna får också ta ansvar för sina systrar eller andra kvinnliga släktingar genom att till exempel bevaka vad de gör. Detta kan också göra att de tar ett ansvar för bestraffningen av flickan eftersom de vet att straffet hemma kommer bli värre. Flickorna kan också anse sig vara skyddade av sin bror trots bestraffningen då även de vet att straffet skulle ha blivit värre annars.⁸ Situationen gör att även förövarna i viss mån blir offer.

Det är viktigt att se att det inte bara är flickorna som är utsatta. Hela familjer är offer för hederskulturen och många blir även påverkade av släkt i andra länder. Detta normaliseras på så sätt att familjen tycker att deras situation är normal trots det tryck som de lever under. Detta gäller även den/de i familjen som utsätts för förtryck och/eller misshandel.

Alla i en familj med hederskultur lever under någon form av kontroll. Att delta i våldet är inte alltid frivilligt utan kan ofta vara ett måste för att återupprätta hedern. Även kvinnorna deltar eftersom de är ansvariga för uppfostran och är de som indirekt får skulden om flickan/pojken bryter mot reglerna.⁹ Flickan eller pojken som utsätts för våldet får hela skulden och bestraffaren får godkännande och respekt av familjen. Från barnsben lär sig familjemedlemmarna att inte tala om familjeproblem eftersom det anses vara ett svek mot familjen och kan leda till att konflikten trappas upp. Detta gör att mörkertalet vad gäller hedersvåld är stort.¹⁰ Det leder också till att det finns en stor komplexitet i problematiken, när både de som utövar och de som utsätts för HRV/F i stor utsträckning är offer.

Det ställs många krav på en familj som flyttar till Sverige, de ska anpassa sig till den svenska kulturen som kan skilja sig stort från den egna, ett nytt språk ska läras in och föräldrarna får ofta se sina barn vara mer framgångsrika i detta. Mannens roll som familjens överhuvud och försörjare förminskas när han behöver barnens hjälp för att bland annat tolka. Svårigheterna att anpassa sig kan leda till att mannen söker sig till den egna kulturen i form av grupper eller föreningar där de stärker varandra i hederstänkandet vilket kan leda till en ökning av hedersproblematiken.

⁵ Länsstyrelsen Kalmar Län, Kronobergs Län och Blekinge Län, 2004, *Rätten till ett eget liv*, s. 5

⁶ Josefsson, Maria, 2005, *Hedersrelaterat våld i Lunds kommun*, Rädda Barnen, s. 3

⁷ Regeringens skrivelse 2007/08:39, *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*, s. 12

⁸ Länsstyrelsen Östergötland, 2005, *Om våld i hederns namn*, s. 10

⁹ Rikspolisstyrelsen, 2006, s. 8

¹⁰ Stockholms Länsstyrelse, 2002, *Rätten till sitt eget liv*, s. 12-13

Ungdomarna börjar ifrågasätta de normer de får hemifrån samtidigt som det kommer påtryckningar från hemlandet där det inte finns någon förståelse för hur det svenska samhället fungerar. Alla dessa faktorer kan leda till nya strängare regler.¹¹

ETT SAMHÄLLSPROBLEM

Hedersproblematiken är idag ett samhällsproblem, den förra och den nuvarande regeringen har gjort stora insatser för att minska denna problematik. Dessa insatser har bidragit till att HRV/F nu ses som ett samhällsproblem och att det skapats ett nytt policyområde med dessa frågor som fokus.

De insatser som regeringen gett stöd till går att dela upp i fyra kategorier:

1. Kartläggningar
2. Skyddade boenden och insatser som hör till detta, exempel är Kruton och Gryning som Örebro använder
3. Utbildningar eller andra former av insatser för att höja kunskapen om HRV/F
4. Attitydspåverkande insatser, att försöka motverka hederstänkandet.¹²

När dessa insatser sedan utvärderades drogs slutsatserna att koncentrationen har legat på de utsatta och då i första hand på flickor. Pojkar och HBT-personer¹³ har fått ta del av stödet i mindre omfattning. Skapandet av skyddade boenden för dessa flickor har varit lyckosamt men vad som händer på lång sikt är osäkert. Kunskapen har ökat men de attitydspåverkande insatserna har inte visat tydliga resultat. De insatser som gjorts där förövarens rättssäkerhet inte har beaktats riskerar att få negativa konsekvenser för individ, familj och samhälle.¹⁴

Rekommendationer från utredningen är:

1. Utveckla förebyggande insatser riktade till potentiella förövare och familjer som sanktionerar HRV/F
2. Utveckla insatser för förövare och potentiella förövare
3. Utveckla skyddat boende som instans, framförallt utslussning och uppföljning
4. Satsa inte på insatser som inte har en tydlig utgångspunkt i grundläggande mänskliga rättigheter¹⁵

¹¹ Länsstyrelsen Östergötland, 2005, s. 10

¹² Anders Hanberger, Mehdi Ghazinour, Gunilla Mårald, Regeringens insatser mot hedersrelaterat våld 2003-2007, 2008, s. 26

¹³ Homo-, Bi- och Transsexuella personer

¹⁴ Hanberger, 2008, s. 4

¹⁵ Hanberger, 2008, s. 4-5

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna:

ARTIKEL 1

Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

ARTIKEL 3

Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

ARTIKEL 16

Vuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De äger lika rättigheter vid giftermål, under äktenskapet och vid äktenskapets upplösning.

ARTIKEL 30

Intet i denna förklaring må tolkas såsom innebärande rättighet för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att omintetgöra någon av här i uttalade fri- och rättigheter.

FN:s konvention om avskaffande av all diskriminering av kvinnor:

ARTIKEL 1

I denna konvention avser uttrycket ”diskriminering av kvinnor” varje åtskillnad, undantag eller inskränkning på grund av kön som har till följd eller syfte att begränsa eller omintetgöra erkännandet av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på det politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller medborgerliga området eller något annat område för kvinnor, oberoende av civilstånd och med jämställdheten mellan män och kvinnor som grund, eller åtnjutandet eller utövandet av dessa rättigheter och friheter.

FN:s konvention om barnets rättigheter

ARTIKEL 2

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

ARTIKEL 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

KARLÄGGNING

Då denna kartläggning ska utgöra underlag för utformning av handlingsplan har tanken från början varit att disponera inläst litteratur utifrån hur problemet uppmärksammas, bemöts, hanteras, följs upp och förebyggs. På så sätt kan resultatet lätt omvandlas till konkreta handlingsplaner för myndigheter/enheter.

ATT UPPMÄRKSAMMA

För att kunna hantera hedersproblematik är det viktigt att problemet ses tidigt. Upptäcks de varningssignaler som finns hos personer som lider av hedersproblematik eller måste de utsatta själva söka upp hjälp?

Att ha den kunskap som krävs för att se HRV/F är också att förstå vad det handlar om. Att särskilja hedersrelaterad problematik från vad som kan vara vanlig tonårsproblematik är inte enkelt och därför kan det vara bra att kunna identifiera olika varningssignaler.

Något att vara uppmärksam på är anmälan om försvunnen person, personer som utsätts för hedersrelaterat våld kan ha rymt hemifrån eller förts ur landet. Vanligare är att en elev har en hög frånvaro i skolan. Vissa brottsliga gärningar kan vara utmärkande för HRV/F. Förutom dödshot och misshandel som förekommer även i andra våldsamma relationer kan grova förolämpningar eller bevakning vara mer karakteristiskt för HRV/F.

Andra exempel att vara uppmärksam på kan vara hot om att bli bortgift, att bli instängd, att bli uppmanad att ta sitt liv och att personen har en väldigt kontrollerad vardag. En annan varningssignal är att de ovanstående brotten har utlösts av den drabbades livsstil, till exempel att hon/han skaffat sig en partner, vägrar följa normerna och/eller skiljer sig. Ett karakteristiskt drag för HRV/F är att det ofta är många gärningsmän och att familjen till den drabbade ofta ger sitt stöd till gärningsmannen. Att familjen har en väldigt hierarkisk struktur men starka patriarkala inslag är ett annat varningstecken. Detta är tecken som ska uppmärksammas av personer som kan komma i kontakt med hedersproblematik.¹⁶

Viktigt att poängtera är att trots att vissa av dessa varningssignaler noteras betyder det inte att en person utsätts för hedersrelaterat våld/förtryck, för detta krävs en mer ingående undersökning. Det är också nödvändigt att uppmärksamheten inte bara riktas mot flickor utan även mot pojkar, inte bara mot personer med utländsk härkomst utan alla personer.

ATT BEMÖTA

Det är viktigt att tänka på att de som drabbas av HRV/F bemöts som enskilda individer och inte tillhörande ett kollektiv av personer som utsätts för detta. Att gå på för hårt och ställa frågor om heder och hedersvåld kan leda till att den drabbade intar en försvarsposition och viktig information kan gå förlorad. Att då istället prata om mänskliga rättigheter kan göra situationen mer lätthanterlig. Därför är det centralt att det finns personer som är insatta i HRV/F som kan vara med och träffa utsatta men även föra sina kunskaper vidare så att alla i till exempel socialtjänsten vet hur bemötandet av en person som utsätts för HRV/F ska ske. En betydelsefull

¹⁶ Åklagarmyndigheten, 2006, Hedersrelaterat våld handbok, s.8-9

del är att när problemet utreds ställa öppna frågor för att se hur problemet ser ut.

Att bli utsatt för HRV/F är att bli utsatt för förtryck och/eller våld från sin familj vilket varje person bör ha i åtanke när den ska bemöta personer som utsatts. Hur allvarlig är situationen för individen? Är det en akut situation som kräver agerande direkt eller finns det tid? Att bemöta med försiktighet är betydelsefullt, till exempel bör inte en lärare som misstänker HRV/F hos en elev ringa till föräldrarna det första han/hon gör.

ATT HANTERA

Om det kommer till kännedom att en person är drabbad av hedersrelaterat våld bör denne bli upplyst om vilka rättigheter han/hon har och vad för hjälp som erbjuds och vilket stöd som finns. Att acceptera att personen som söker hjälp kanske vill ha möjligheten att vara anonym bör kunna mötas och inte leda till att en person som kan ha ett stort behov av hjälp och stöd stöts bort.

Att samverka när arbete sker med HRV/F är viktigt. Om ett brott har skett eller verkar ligga inom en snar framtid underlättar det om det finns en bra kontakt med polisen för att kunna ha en konversation och göra en bättre riskbedömning. Att skolan har en bra samverkan med socialtjänsten är viktigt då skolan har en anmälningsplikt dit i dessa fall och även att socialtjänsten har en god samverkan med olika vårdinstanser och skyddade boende för att kunna utföra sitt arbete på bästa sätt.

De flesta insatser sker för att skydda och hjälpa offret för hedersproblematik men få lyckade koncept har hittats för att hjälpa förövarna och att förändra attityden hos dessa. Sharaf hjältar¹⁷ är en sådan attitydpåverkande insats men tyvärr har den inte fått stort genomslag.

ATT FÖLJA UPP

Hur ser det ut när en person som blivit utsatt för HRV/F fått hjälp av kommunen, till exempel blivit placerad på ett skyddat boende? Följs behandlingen upp så att det syns hur den skett? Detta gör att processen kan förfinas och nästa gång ske på ett smidigare sätt. Det är essentiellt att hela tiden se hur verksamheten kan förbättras så att utvecklingen inte stannar av. För att veta vilka ärenden som har lyckats är det viktigt att ärendet inte bara släpps utan se vad som händer med personen efteråt. Återvänder den utsatta till den dåliga situationen i hemmet efter en tid i skyddat boende? Var brast i sådana fall behandlingen? Eller är det en fullt funktionell individ som klarar sig själv eller kanske till och med nu har en bra relation med sin familj? Vad gjordes i just det ärendet som ledde till det lyckade utfallet?

ATT FÖREBYGGA

Ett första steg i att förebygga HRV/F är att informera och att upplysa överallt om vad HRV/F är så att det uppmärksammas och kan motarbetas på ett tidigt stadium. Att informera personer när de först kommer till Sverige om hur svensk lagstiftning och den svenska kulturen ser ut kan vara ett stort steg i den förebyggande processen. Det är viktigt att närma sig familjen på ett bra sätt. Exempelvis att skolan, vid hög frånvaro, etablerar en kontakt

¹⁷ "Sharaf" är det arabiska ordet för "heder". Ett projekt under Elektra som riktar sig till pojkar från 17 år och försöker förändra deras attityder mot hederskulturen.

med föräldrarna för att få en klarhet över situationen. Frågorna behöver diskuteras på alla nivåer i skolan, både kolleger emellan och i skolklasser.

Tydlighet är också centralt, varför varje enhet i samhället måste klargöra sitt ställningstagande mot HRV/F för att göra det klart för dem som är eller riskerar att bli drabbade vart de ska vända sig och vem de kan prata med. Om till exempel en skola skulle ha en tydlig inställning mot HRV/F skulle det även motverka okunskap vilket skulle kunna leda till att fler fall av HRV/F uppmärksammas.

Samverkan är också en stor del av det förebyggande arbetet. Att till exempel skolan och socialtjänsten har ett nära samarbete och kontaktar varandra vid misstanke för att rådgöra och komma fram till ett bra sätt att agera.

Att börja med det förebyggande arbetet när flickan/pojken är ung gör också det förebyggande arbetet enklare. Skolan får inte sluta vara en trygg punkt för eleverna. Det gäller att vara försiktig vid hanteringen, av drabbade elever, eftersom det kan leda till att fler vågar träda fram.

METOD

Utöver att ta del av skrivna dokument om HRV/F har kartläggningen genomförts med hjälp av ett antal djupintervjuer och webbenkäter.

INTERVJUER

Djupintervjuerna har genomförts med 15 personer inom kommunen som har kunskap om ämnet och som kommer i kontakt med hedersproblematik.

Personer inom följande enheter har intervjuats:

- Skola:
 - Grundskolan
 - Gymnasieskolan
- Mottagning och introduktion
 - Introduktion
 - Invandrar service
- Kultur och medborgare
 - Fritid Ungdom
- Socialtjänst:
 - Kvinnocentrum
 - Socialjouren
 - Socialkontor väster
 - Socialkontor öster
 - Socialförvaltning öster
 - EFFA¹⁸
- Kommunledningskontoret
 - Utredningsavdelningen

Urvalet för intervjuerna skedde med hjälp av rekommendationer från sakkunniga samt personer som deltagit i tidigare gjorda undersökningar. Utöver detta fördes också samtal med personer på utredningsavdelningen

¹⁸ Enheten för förebyggande arbete

med särskilt ansvar för frågor som mångfald, skola, socialomsorg och brottsförebyggande arbete.

Det har även skett ett möte med en diakon från svenska kyrkan som berättade om det arbete som förs där och en vilja från dem att samverka eller föra en dialog med Örebro kommun i dessa frågor.

Efter att intervjufrågorna färdigställts översändes materialet till utvalda personer som har i uppdrag att genomföra denna undersökning hos Örebro läns landsting, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten i Örebro län för att möjliggöra att undersökningarna hos varje myndighet baseras på samma underlag.

Intervjumaterialet bifogas, se bilaga 1.

ENKÄT

För att få en bredare bild av aktiviteter och insatser kring HRV/F har också en webbenkät skickats ut inom skolan och socialtjänsten. Anledningen till att det blev just skola och socialtjänst var att det är dessa enheter som hanterat frågan under längst tid och haft mest utbildning av enheterna i kommunen.

Enkäten gick ut till totalt 56 personer som fick en svarstid på tre veckor. Resultatet är 10 svar från socialtjänsten och 23 från skolan.

Skolan delades upp på gymnasieskolor, grundskolor och förskolor. På grundskolorna har två skolor per skolområde (sydost, sydväst, nordost och nordväst plus en i Östernärke) ingått i undersökningen. Även fyra gymnasieskolor och tre förskolor ingick.

Enkäten gick ut till tre personer vid alla skolor förutom förskolan där den gick ut till en. I gymnasie- och grundskolorna fick en skolsköterska, en kurator och en slumpmässigt utvald lärare enkäten. Detta på grund av att det främst är elevhälsan som möter detta problem.

I socialtjänsten har enkäten tillställts de enheter där inga intervjuer gjordes och till mer verksamhetsnära personer i socialkontoren. Här gick e-post ut till respektive enhetschef som fick rekommendera två medarbetare.

Enkäten bifogas, se bilaga 2.

STRUKTUR

För att få mer tydlighet i kartläggningen strukturerades frågorna under följande rubriker:

- Uppmärksamma:

Med uppmärksamma menas i detta fall hur personalen på de olika yrkesgrupperna stöter på HRV/F. Blir personalen uppsökt eller söker de själva upp personer de tror är utsatta. Att tala om ämnet på arbetsplatsen är en viktig del i att se och erkänna att problemet finns. Hur definieras HRV/F? Finns det kompetens på arbetsplatsen? Utan kunskap syns inte heller problemen. Har arbetet till och med kommit så långt att det finns

en handlingsplan att arbeta efter, eller används en tillämpbar befintlig handlingsplan?

- **Bemöta:**

Hur bemöts personer som är eller misstänks vara utsatta för HRV/F? Anser personalen på arbetsplatsen att de har ett bra bemötande och hur kan detta förbättras?

- **Hantera:**

I detta sammanhang har ”hantera” fått innebörden av vilka lagar arbetet vilar på, hur samverkan sker i dessa frågor, om det finns resurser för att tackla problemet och vad det finns för svårigheter i arbetet. Under hantera tas också stödinsatser upp, detta kan vara allt från samtalsstöd till rådgivning och skyddat boende. Frågan är vilka former av stöd och hjälp som erbjuds de som drabbats av HRV/F och vilka behov dessa personer har. Möts behovet med befintliga stödinsatser? Oftast är det flickor som syns när det talas om hedersproblematik varför det är viktigt att även ta upp stödinsatser för pojkar och om pojkar och flickor bemöts på olika sätt.

- **Följa upp:**

Hur följs arbetet upp och hur ser myndigheterna till att personer garanteras stöd långsiktigt? Här kommer även mörkertal upp och hur detta kan minskas.

- **Förebygga:**

Arbetar de olika instanserna förebyggande och på vilket sätt sker detta arbete? Kan det förebyggande arbetet förbättras och hur? När det kommer till det förebyggande arbetet är det också viktigt att se hur familjerna till dessa personer hanteras. Sker det något arbete överhuvudtaget med familjen och på vilket sätt går detta till?

RESULTAT

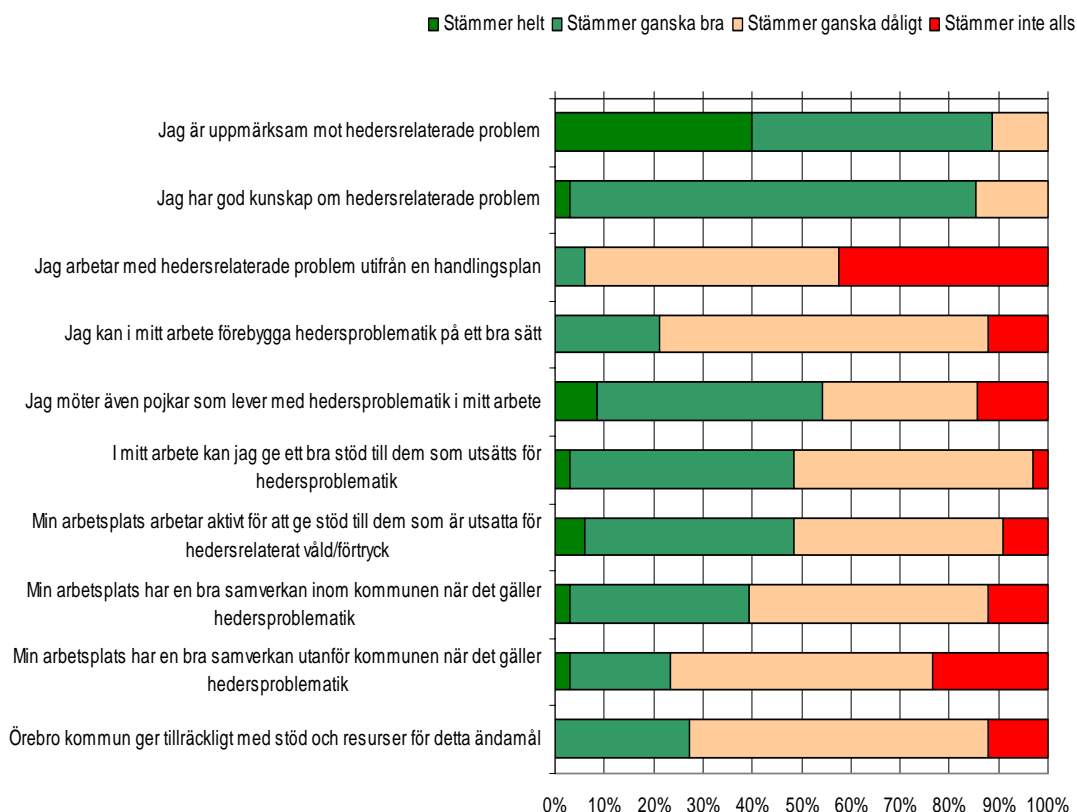
ÖREBRO KOMMUN

I resultatavdelningen redovisas hur de olika enheterna inom Örebro kommun uppmärksammar, bemöter, hanterar, följer upp och förebygger HRV/F.

Enkät

De flesta anser sig vara uppmärksamma på problemet och att de har en god kunskap. Ungefär hälften anser sig kunna ge ett tillfredsställande stöd. Fungerande handlingsplaner fattas i kommunen. Vad gäller samverkan finns det brister, både internt inom kommunen och externt.

Redovisning av alla svar:

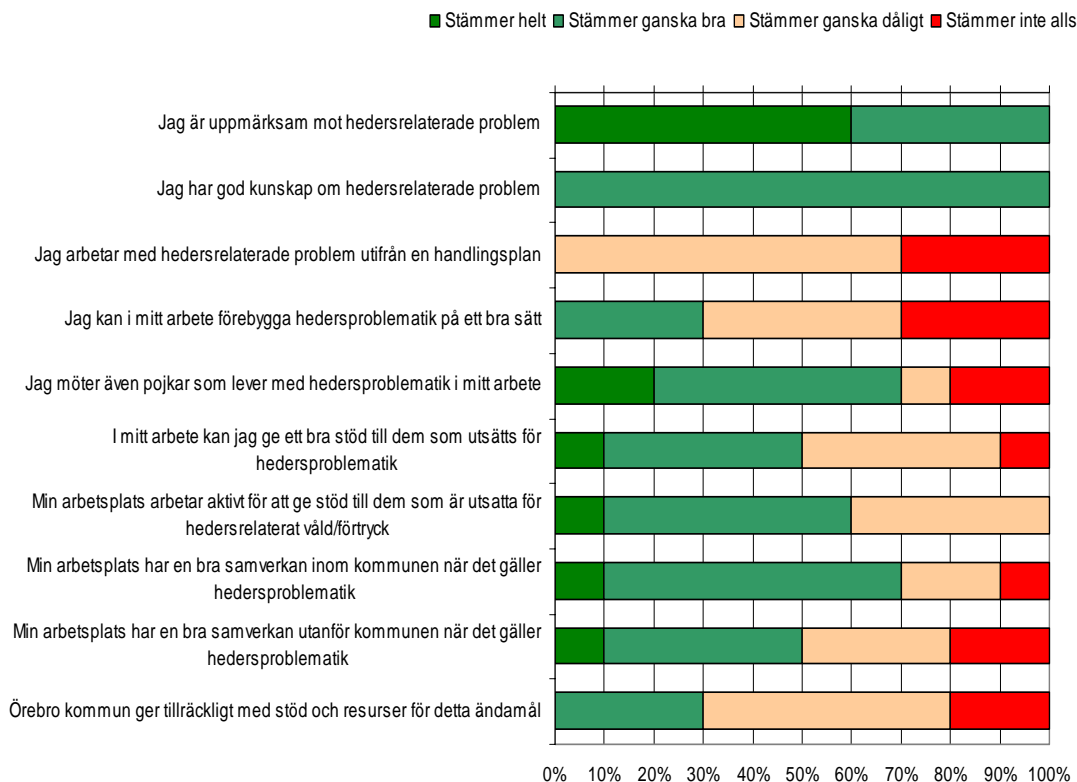

De tillfrågade enheterna i kommunen anser sig vara uppmärksamma mot HRV/F samt ha en relativt god kunskap. Ingen har svarat att påståendena stämmer dåligt. På frågan angående om arbetet sker utifrån en handlingsplan är det desto fler som anser att det stämmer dåligt, 50%, och under 10 % anser att det stämmer ganska bra. Över 60 % anser att de inte kan förebygga hedersproblematik på ett bra sätt. En hel del av de svarande har stött på pojkar som lider av HRV/F i sitt arbete men det verkar finnas en tveksamhet i svaren.

Över 50 % anser att de inte kan ge ett bra stöd till personer som utsätts för hedersproblematik, de anser inte heller att arbetsplatsen arbetar aktivt för att ge stöd till de utsatta. Även på samverkanssidan ser det mörkt ut där över 60 % anser att samverkan inom kommunen inte är så bra och ca 70 % utanför

kommunen. Det är även över 70 % av dem som svarat som anser att Örebro kommun inte ger tillräckligt med stöd och resurser för detta ändamål.

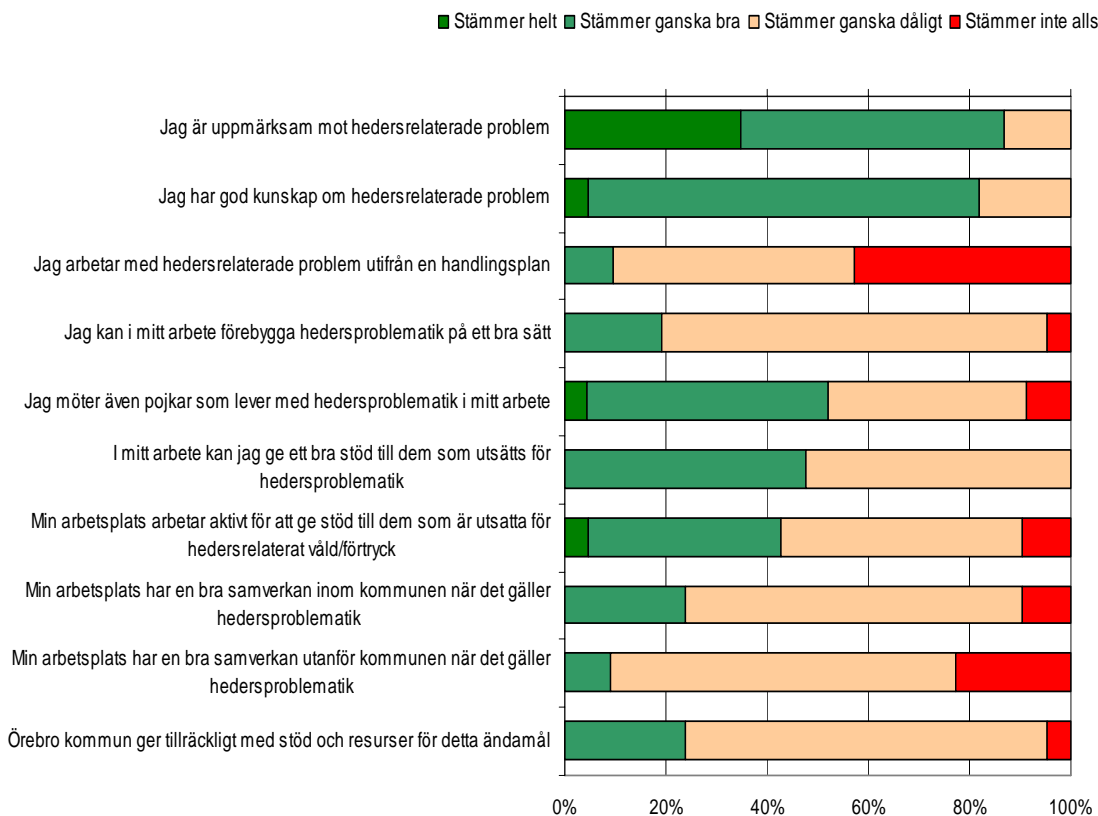
Redovisning av svar från socialtjänsten:

Socialtjänsten anser sig vara uppmärksam mot HRV/F och alla som svarat menar att de har kunskap om ämnet. Det är 30 % som menar att de inte alls arbetar utifrån en handlingsplan och 70 % som anser att det stämmer dåligt att säga att de arbetar utifrån en handlingsplan. När det gäller det förebyggande arbetet är det ingen som svarat att de anser att de kan förebygga HRV/F på ett bra sätt medan det är 30 % som anser att de inte alls kan förebygga HRV/F. I socialtjänsten är det många som stött på pojkar i sitt arbete men även 20 % som inte träffat på några alls.

Det är enbart 10 % som anser att de kan ge ett bra stöd och 10 % som inte tycker att det stämmer alls. Av övriga anser hälften att det stämmer ganska bra vad gäller att ge stöd i sitt arbete. Annars anses arbetsplatsen ge mer eller mindre stöd medan kommunen inte alls får en lika positiv kritik. 20 % anser att kommunen inte alls ger stöd och resurser och 50 % tycker inte att det stöd och resurser som de har tillgång till är tillräckliga. Socialtjänsten anser sig ha en bättre samverkan inom kommunen än utanför.

Redovisning av svar från skolan:

I skolan varierar graden av uppmärksamhet vad gäller HRV/F. Över 30 % anser sig vara uppmärksamma medan drygt 40 % anser sig vara ganska uppmärksamma, resterande anser sig vara ganska ouppmärksamma. Även kunskapen finns men här har andelen av dem som anser sig vara ganska dåliga ökat till knappt 20 %. Knappt 10 % anser sig arbeta utifrån en handlingsplan. Inte en enda person är säker på att den i sitt arbete kan förebygga hedersproblematik. Även skolan stöter på pojkar som drabbas.

Det finns en tveksamhet i om det ges ett bra stöd, lite mindre än hälften anser att de kan ge stöd och den lite större halvan att de ger ett mindre bra stöd. När frågan om arbetsplatsen arbetar aktivt för att ge ett bra stöd ökar andelen negativa svar. Knappt 10 % anser att arbetsplatsen inte alls arbetar aktivt för att ge stöd till utsatta. Även i skolan finns mer samverkan inom kommunen än utanför, runt 90 % anser att deras arbetsplats har en dålig samverkan eller ingen alls utanför kommunen. Över 70 % anser att Örebro kommun ger dåligt med stöd och resurser eller inga alls.

Intervju

UPPMÄRKSAMMA

Genomgående för hur HRV/F uppmärksammas är att det ofta upptäcks då de som drabbats söker hjälp. Utbildning efterfrågas av alla enheter som deltagit i undersökningen, majoriteten av deltagarna har även uttryckt ett behov av en handlingsplan eller ett ramverk specifikt för den egna enheten så att dessa ärenden kan hanteras.

Skola

Vissa skolor möter hedersproblematiken vardagligen medan andra menar att de inte ser problemet lika ofta om alls. Personalen blir ibland uppsökt av ungdomar och ibland uppmärksammar personalen problematiken hos eleven, ofta på grund av andra tecken som skolk och trötthet. På vissa skolor har lärarna fått instruktioner om att när de misstänker HRV/F ska eleven slussas vidare till elevhälsan.

HRV/F diskuteras i skolorna och det finns en medvetenhet. Det finns ingen enhetlig definition och det beror också på att det inte finns en handlingsplan för skolan. Risbergsskolan har utvecklat en egen handlingsplan¹⁹ som ett steg i den utbildning de haft. Det har skett utbildningar i skolorna, men det efterfrågas fortsatt kompetensutveckling.

Mottagning och introduktion

Mottagning och introduktion har nästan enbart märkt denna problematik hos vuxna, inga ungdomar. Ofta kan det ha handlat om flera års misshandel och förtryck och invandrarkonsulenten eller introduktionssekreteraren är den första som problematiken tagits upp med. Eftersom de är den första kontakten för nyanlända är det dit de kommer för att få hjälp eftersom de drabbade ofta inte känner till det svenska samhället eller språket.

På sista tiden har personalen på mottagning och introduktion börjat diskutera hedersproblematik på arbetsplatsen och bestämt sig för att köpa in material och på det sättet öka kunskapen. Det finns även en tanke att använda dessa böcker i SFI²⁰ utbildningen. Hittills har det inte funnits någon från mottagning och introduktion i resursgruppen²¹ men nu i vår ska en i personalen gå spetskompetensutbildningen²². Att definiera HRV/F anses vara svårt och något som det talas mycket om och avdelningen anstränger sig för att all personal ska ha en bra grund och förståelse, men det behövs hela tiden påfyllning. Det har bildats en grupp som ska utforma en handlingsplan då det finns behov av att ha tydliga riktlinjer att arbeta efter.

Fritid Ungdom

Fritid och ungdom kom i kontakt med problematiken under regionförbundets projekt länsamverkan mot s.k. hedersrelaterat våld (april 2005 – april 2006) och blev inbjudna till en föreläsning som Sharaf hjältar höll i. Fritid och ungdom bestämde sig för att ta in Sharaf hjältar till Örebro

¹⁹ *Risbergsskolans handlingsplan när elever riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck*, 2007

²⁰ Svenska För Invandrare

²¹ Resursgruppen bildades under projekt länsamverkan mot s.k. hedersrelaterat våld. Dess roll är att vara ett stöd, hjälpa till med bedömning och beslut, informera och utbilda personer inom länet som arbetar med dessa frågor.

²² Personer som igår i resursgruppen har genomgått denna spetskompetensutbildning för att få ökad kunskap om hedersproblematik.

och fick pengar från kommunen, länsstyrelsen och ÖreBRÅ men tyvärr lades projektet ned. Trots detta ökade medvetenheten i fritidsgårdarna och nu diskuteras problemet flitigt. Gårdspersonalen är generalister som ska kunna mycket om allt och alltid ha ögonen öppna, det händer att personalen ställer frågor men ofta förs kunskaperna vidare till en behandlande enhet.

Det är främst pojkar som kommer till fritidsgårdar och på grund av den avslappnade miljön kan personalen få höra kommentarer om giftermål och även se pojkarnas inställning till flickor. Det kommer upp många frågor i verksamheten om hur HRV/F och jämställdhetsfrågor ska hanteras men inga specifika utbildningar vad gäller HRV/F har genomförts, vilket gör att utbildning skulle välkomnas och vara bra för verksamheten.

Handlingsplaner finns för hur personalen ska agera om de ser utsatta barn och ungdomar men inget specifikt för HRV/F och eftersom gårdarna vid dessa situationer slussar problemet vidare till socialtjänsten, anses det inte finnas samma behov av en handlingsplan.

Socialtjänst

För socialkontoren på öster och väster är hedersproblematik inte ett problem de möter varje dag. Socialkontor öster har kanske stött på problemet en eller två gånger i år medan socialkontor väster har träffat på det oftare, kanske tio gånger i år. På kvinnocentrum syns problemet mer, där får de varje dag in fall som berör heder i alla former, inte bara våld utan också det psykiska förtrycket. Dit kommer kvinnor själva som behöver hjälp eller blir ditskickade av socialkontoren. Även på socialjouren möter personalen dessa problem ofta men ärendena som kommer till socialjouren är akuta vilket gör att personalen inte har tid att göra en omfattande bedömning utan litar på flickans berättelse.

Det finns tre personer inom socialtjänsten som är med i länets resursgrupp, som skapades under regionförbundets projekt. Tanken är också att en grupp där dessa ingår ska inventera de problem som finns med hedersproblematik i socialtjänsten. Annars diskuterar socialtjänsten HRV/F ingående både utifrån enskilda ärenden men också mer generellt och då framförallt efter regionförbundets projekt som gjorde frågan mer aktuell. Det har inte utvecklats en egen definition men de använder sig av regeringens eller ser på vad andra kommuner har gjort. Kvinnocentrum som har mycket kunskap om ämnet, eftersom deras huvudsakliga uppgift är att möta kvinnor som blir utsatta för fysisk eller psykisk misshandel av en närstående, har utarbetat ett eget sätt att arbeta på. Något skriftligt material finns ännu inte.

Socialtjänsten har haft en hel del utbildningar inom HRV/F, just nu är ämnet aktuellt och det har hela tiden kommit mer utbildningar. Det är en fråga som måste hållas levande och det behövs uppdateringar hela tiden. Det har skett utbildningar med polisen och socialtjänsten gemensamt och nu planeras en utbildning tillsammans med skolorna som initierats av socialtjänsten och ska hållas tillsammans med elevhälsan. Gemensamma utbildningar anses uppmuntra till samarbete. Det behövs alltid kompetensutveckling.

Det finns ingen handlingsplan om HRV/F för socialtjänsten i Örebro kommun. Socialjouren har tillsammans med polisen utarbetat ett

körschema²³ som skulle kunna räknas dit men detta används tyvärr inte. Kvinnocentrum har sitt bedömningsmaterial och rutiner de skapat utifrån sin erfarenhet, men inte heller de har en handlingsplan för HRV/F.

BEMÖTA

De tillfrågade enheterna har ett bra bemötande gentemot den som varit utsatt. När det gäller familjen så finns det dock brister. Det som skolan, fritidsgårdarna och mottagning och introduktion kan göra är att samtala och vägleda personen till socialtjänsten som har fler verktyg.

Skola

Om eleven hittar till rätt personer i skolan och då framförallt elevhälsoteamen ges ett bra bemötande på gymnasieskolorna som deltagit, det finns även lärare med stor kunskap som kan hjälpa. På många skolor är kuratorerna, skolsköterskorna och socialpedagogerna väl utbildade och vet vad det handlar om. Där finns ingen rädsla för problemet. Ett problem skolan ser är att det sker en normalisering hos eleverna som gör att de inte vill ha hjälp och att de inte söker hjälp förrän situationen spårat ur, de ser sin situation som normal och anpassar sig efter den. På de skolor som gjort stora utbildningsinsatser finns ett bra bemötande hos all personal, de blundar inte för problemet och alla är mottagliga (hjälp till).

Mottagning och introduktion

Mottagning och introduktion har ett bra bemötande för dem som kommer men det finns möjlighet till förbättring. På introduktionsenheten finns en oro för att de inte märkt av yngre flickor med hedersproblematik eftersom det kan vara så att personalen inte ser dessa. Den hjälp som erbjuds i form av samtal är begränsad varför personalen försöker vägleda personer till kvinnocentrum där de kan få hjälp av kuratorer och liknande. Introduktionen är noggrann med att träffa kvinnan och mannen separat då dessa problem annars kan förbli dolda.

Fritid Ungdom

På fritidsgårdarna skapar ungdomarna relationer till gårdspersonalen och det leder till att om det finns problem händer det ibland att ungdomen anförtror sig till personalen. Detta sker oavsett vilket problem ungdomen har, men det förs samtal och dessa kan förhoppningsvis vägleda dem till ett bra beslut.

Socialtjänst

Socialtjänsten har ett bra bemötande som sträcker sig över alla enheter. På socialjouren och kvinnocentrum finns erfaren personal som har stor kunskap om hedersproblematik. Socialkontoren har ett problem inom detta område när det kommer till deras höga personalomsättning. När personal försvinner, försvinner också kunskap men trots detta anser de sig ha ett bra bemötande. På senare tid har medvetenheten ökat i samhället och då också hos socialtjänsten. Men det finns fortfarande brister i bemötandet av familjen.

²³ Preliminära riktlinjer och direktiv för arbete och samverkan rörande ärenden gällande s.k. hedersrelaterat hot och våld

HANTERA

HRV/F är en svår fråga och de som arbetar med den möter olika svårigheter. Det är ett prioriterat arbetsområde men på grund av knappa resurser finns det en tro om att vissa saker inte syns på grund av tidsbrist. Det finns också problematik i samverkan, enheterna har inte tillräcklig kontakt med varandra för att kunna hantera ärenden på bästa sätt. Insatserna som ges har formen av samtal, stöd och skydd. En stor svårighet är just hanteringen av pojkar som drabbas och i vissa fall avsaknaden av hjälpinsatser för dem.

Skola

De stora svårigheterna när skolorna arbetar med HRV/F är att se om det handlar om tonårsproblematik eller hedersproblematik. När det väl avgjorts att det handlar om hedersproblematik är svårigheten att upprätthålla en lagom grad av sekretess utan att tulla för mycket på reglerna i övrigt. Svårigheterna når en ny nivå när det involverar särskoleelever, som inte kan hanteras på samma sätt.

Hedersproblematik är även en resursfråga. På en del skolor kan en kurator eller en skolsköterska ha runt 1000 elever. HRV/F prioriteras men det kan i sin tur leda till att elever med andra problem inte får den hjälp de behöver. Att ha så många elever kan också leda till att skolsköterska/kuratorn inte har tid att se de problem som eleven inte söker hjälp för.

Skolorna har ett nära samarbete med fritidsgårdarna och många tar också hjälp av resursgruppen när det gäller ärenden med hedersproblematik. När det kommer till enskilda ärenden kan skolpersonalen inte ha kontakt med någon förutom socialtjänsten på grund av sekretess, men det finns en svårighet i kontakten med socialtjänsten. För eleverna som är över 18 år har denna kontakt förbättrats avsevärt sedan kvinnocentrum startades men för de ungdomar som inte uppnått den åldern finns det ingen trygghet hos skolorna när de kontaktar socialtjänsten. Det händer att eleverna kommer hem från placeringar för tidigt och att föräldrarna då förbjudit dem att träffa den hjälp de tidigare haft då föräldrarna nu sett konsekvenserna av detta. Det har gått så långt att skolorna tänker efter ett par gånger innan de anmäler, trots att de har anmälningsskyldighet.

Det finns en bra samverkan med polisen, i fall då socialtjänsten vägrat informera om en elev är omhändertagen eller inte har polisen kontaktats för svar. En dialog med socialtjänsten skulle göra dessa omvägar onödiga. I övrigt samverkar skolorna med RFSL särskilt om det rör HBT-personer. Det finns även samverkan med andra skolor, exempelvis har Vivalla skolan och Al-Salamskolan gemensam simundervisning för flickorna.

I sitt arbete med HRV/F utgår skolorna från barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna. Skolorna följer också socialtjänstlagen och har tystnadsplikt.

Vilken hjälp som ges beror på vad eleven har för behov, vilken grad av HRV/F det gäller. Skolan kan erbjuda samtal, träff med kurator, skolsköterska och skolläkare men har inga egentliga

behandlingsmöjligheter. Är det riktigt illa kontaktas socialtjänsten. Men skolan har även möjlighet att följa eleven under hans/hennes studietid och på så sätt vara ett stort stöd.

Det behov som eleverna har och som skolan kan uppfylla är just samtal, men en del skolor har märkt att flickgrupper är väldigt bra, att flickorna får sitta och prata i grupper om problem med andra som kanske är i samma situation. På grund av detta vill dessa skolor använda sig av denna arbetsform även för pojkarna men har ännu inte hittat någon som kan leda dessa grupper. När eleverna vill göra något mer aktivt åt sin situation kan skolan inte längre hjälpa till förutom att sätta dem i kontakt med socialtjänsten.

Det finns överhuvudtaget inga speciella insatser för pojkar som drabbas. De får stöd via samtal som flickorna. De pojkar skolan träffar på som har dessa problem kommer från alla kategorier, från pojkvänner till flickor i hederskulturer till HBT-personer. Men det ses som ett stort problem, de homosexuella pojkarna är de värst utsatta och de glöms i många fall bort.

Mottagning och introduktion

Ett problem invandrarservice ser är att arbetet kring HRV/F bara sker med en part, offret. Att ständigt peka ut föräldrarna som brottslingar kan vara provocerande istället för att förklara för familjen att det finns andra sätt att lösa problemen på. Mycket av detta är resursproblem. Personalen på invandrarservice har så mycket att göra att de inte ser så mycket som de borde eller till och med att de väljer att inte se eftersom de inte har tiden att hantera problemet.

Vid behov samverkas det mycket, med exempelvis EFFA och kvinnocentrum, något som saknas är gemensamma utbildningar, exempelvis med polisen. Det finns också åsikter om att samverkan sker alldeles för lite.

Mottagning och introduktion arbetar efter sekretesslagen, socialtjänstlagen, flyktingsförordningen och förvaltningslagen.

De ger råd och försöker bygga upp en självkänsla hos de kvinnor som söker hjälp. De ger också information om hur samhället fungerar eftersom det ofta är mannen som har dessa kunskaper. Fler gruppmöten skulle kunna underlätta, då framförallt med kvinnor som skulle kunna lära känna personer i samma situation och lära sig om de svenska lagar och regler som finns. I övrigt jobbas det med att hitta stöd och hjälp för kvinnorna, hitta bostad, hjälpa till med sekretess men allt detta sker i väntan på att kvinnocentrum tar över. Introduktionssekreterarna försöker finnas där för dessa personer, de gör även hembesök ibland eftersom en avslappnad miljö kan göra att personer känner sig mer bekväma att berätta saker de annars inte skulle ha gjort.

Det finns ett stort behov av mer kunskap, att ha gruppmöten där det utan att peka ut någon går att tala om exempelvis mänskliga rättigheter. Kontakten med kvinnocentrum känns väldigt trygg men det skulle behövas fler kvinnocentrum eller att bygga ut det befintliga, behovet är stort.

Behandlingen för män och kvinnor som kommer till mottagning och introduktion i dessa ärenden skiljer sig inte, men det finns inga resurser för män vilket gör att det blir en stor skillnad ändå. För kvinnorna finns hjälp, men för de män som sökt hjälp har de ofta slutat som hemlösa för att de inte funnits andra alternativ. Eftersom det är så mycket vanligare att kvinnor blir utsatta för HRV/F finns det säkrare kanaler vilket leder till att behandlingen skiljer sig.

Fritid Ungdom

Svårigheten i arbetet är att bryta hederskulturen, sluta att se det som en del av barnuppfostran. Det är en befast kultur och för många av bärarna sitter det i ryggraden men detta måste bytas ut mot att alla i samhället respekterar de mänskliga rättigheterna.

Det finns ingen speciell hantering av HRV/F. Vid misstanke om brott är det samma behandling oavsett orsak och det är att ärendet går vidare till polis eller socialtjänst.

Fritidgårdarna arbetar inte under någon form av sekretess men det finns en inställning om att inte lämna någon information vidare som kan göra mer skada än nytta. Annars arbetas det utifrån barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna.

Fritidsgårdarna är ingen behandlande enhet. Personalen kan erbjuda samtal och tankar men för annars ärendet vidare. Gårdarna försöker erbjuda verksamhet som efterfrågas och dessa aktiviteter kan ibland fungera som ett stöd i svåra tider. I många avseenden saknas stöd och hjälp för de som drabbas av HRV/F och det saknas kunskap i alla led i kommunen.

Fritid och ungdom försökte starta upp Sharaf hjältar i Örebro och det är ett program som riktar sig specifikt till pojkar.

Målet för fritid och ungdom är att försöka få så många ungdomar som möjligt att besöka fritidsgårdarna. Detta syftar inte direkt till HRV/F men i många fall anpassar sig fritidsgårdarna efter flickornas begränsningar. En dialog förs med föräldrar och flickorna för att se behoven och kunna kompromissa. Det finns gårdar som har verksamhet i direkt anslutning till skolan eftersom flickorna kan få tillåtelse att stanna kvar direkt efter skolan men de får inte gå hem och sedan komma tillbaka.

Socialtjänst

Arbetet med HRV/F är att välja mellan två onda ting; att låta en kvinna vara kvar i en farlig miljö eller att flytta henne och skära av alla band med hennes familj. En annan svårighet är just familjen, hur ska familjerna hanteras på bästa sätt? Språket och den kulturella kompetensen är viktig och att snabbt kunna göra bedömningen att det rör sig om HRV/F. Det svåraste är att det är svårt för de drabbade personerna, att hjälpa dem på bästa sätt. Enligt lagen ska socialtjänsten samverka men det finns ingen specifik samverkan för hedersproblematik. Arbetet utgår ifrån socialtjänstlagen, LVU, föräldrabalken, sekretesslagen, kommunallagen och andra relevanta lagstiftningar.

Socialtjänsten erbjuder skydd till dem som kommer och söker hjälp i form av skyddat boende, hemlig vistelseort och umgängesförbud. Men erbjuder även olika former av stöd. Det kan handla om att vara ett stöd till hela familjen eller släkten, i dessa fall kanske det inte alltid är lämpligt men socialtjänstens uppgift är att se vad det finns för behov av hjälp och stöd. När den utsatta väl tar sig till socialtjänsten uppfattas behovet av skydd och stöd som det mest centrala.

Socialkontoren har det väldigt knappt med resurser vilket gör att även dessa ärenden drabbas och det finns inga specifika resurser för HRV/F. Det krävs prioriteringar, och trots att det skulle vara positivt med årliga utbildningar ingår inte dessa där. Socialkontoren anser att det finns möjlighet till samverkan med exempelvis skolor om föräldrarna samtycker, men det är inte ofta det inträffar. Annars sker samverkan inom socialtjänsten, med kvinnocentrum, EFFA och behandlingsenheter. All den samverkan som sker utgår ifrån varje enskilt ärende, gör att väldigt många parter är inblandade, polis, åklagare, skola, boenden och olika kontaktpersoner.

Socialkontoren behandlar pojkar och flickor på samma sätt, men pojkar som lider av hedersproblematik är ovanligare än flickor. En skillnad som socialkontoren kan se på behandlingen är att pojkarna inte kan placeras på samma skyddade boenden, utan placeras istället i familjehem. Behandlingen är väldigt individbaserad. I de fall då pojkar som lider av HRV/F kommit till socialtjänsten har även HBT problematik varit inblandad. De bemöts på samma sätt men i dessa fall har socialkontoren även haft kontakt med RFSL. Pojkarna hamnar på samma familjehem som flickorna men om de är över 18 år kan det tyvärr hända att de placeras på hotell.

På kvinnocentrum finns fem personer anställda. De skulle kunna dubblera sin personal och fortfarande ha fullt upp. Kvinnocentrum har många samverkanspartners både inom och utanför kommunen, samverkan sker individuellt med alla om allt. Sedan samverkar kvinnocentrum också mer strukturellt då de har möten och berättar vad kvinnocentrum är och vad de gör. Inget av detta är specifikt för HRV/F men det ingår. Polisen är viktig och samverkan sker nästan dagligen. De har kontaktpersoner inom polisen där de kan göra riskbedömningar samt om en polisanmälan ska göras. Dessa samtal är anonyma. Kvinnocentrum har även samarbete med kvinnohus och brottsofferjouren, de har även kontakt med imamer som kan bli inbjudna om kvinnan vill.

Kvinnocentrum har ett väldigt handlingsinriktat stöd, de ordnar med papper, ger information om hur en skilsmässa går till eller ordnar med försörjningsstöd. I akuta lägen är behovet av hjälp stort och då görs allt möjligt. Kvinnocentrum tar, eftersom de har mycket kunskap om hedersproblematik, emot även unga män. Hittills har de mött två män och de har fått samma behandling som kvinnorna, de kommer mycket fler kvinnor än män men det är väldigt svårt för dessa män att få hjälp och därför har kvinnocentrum bestämt sig för att erbjuda detta.

Socialjouren har ingen samverkan med skolor och liknande eftersom deras arbetstider skiljer sig från andras. Det skulle hjälpa deras arbete om det fanns en resursgrupp inom socialtjänsten som skulle kunna kontaktas i akuta

ärenden. Socialjouren samverkar mycket med polisen, kvinnohuset och sjukvård.

FÖLJA UPP

Det finns stora brister i uppföljningsarbetet. För skolan och fritidsgårdarna upphör relationen till ungdomarna när de slutar komma till skolan/gården och mottagning och introduktion jobbar tidsbegränsat med personerna. Socialtjänsten har ett lagreglerat uppföljningsansvar. Mörkertalet anses vara stort och att nå ut till de drabbade som inte syns tycks vara svårt. Det krävs mer information för att nå dessa.

Skola

Den enda möjligheten skolan har att följa upp är om eleven kommer tillbaka till skolan. I dessa fall verkar eleven vilja behålla den kontakt de tidigare haft med exempelvis elevhälsan.

Mörkertalet antas vara stort. Personalen tror att det finns många fler drabbade än vad som kommer fram idag, att det är en stor andel elever som är begränsade och får göra orimligt mycket i hemmet kombinerat med sin utbildning. För att nå dessa elever måste medvetenheten öka både hos personal och hos elever. Personalen måste vara mer uppmärksam på varningssignaler och eleverna måste få veta att det finns hjälp.

Mottagning och introduktion

Målet är att introduktionen ska ske under två år men oftast blir det tre och ett halvt år. Uppkommer problem förlängs tiden till fem år, detta gäller ärenden med hedersproblematik. Efter den tiden görs inga uppföljningar, uppdraget uppfattas som att arbetet ska vara mottagande för att individen ska klara sig utan denna hjälp, då är det inte heller meningen att dessa personer ska följas upp. Om en person flyttar ifrån Örebro upphör kontakten omedelbart. Men det finns åsikter om att uppföljning borde ingå i tjänsten.

Mörkertalet antas vara stort. Det som gör det svårt att upptäcka kan vara brist på förtroende, barnen tror att om de berättar kommer deras föräldrar få veta och föräldrarna tror att om de berättar blir de av med sina barn. Mottagning och introduktion blir aldrig kontaktade av socialtjänst eller skolor om något händer, detta kan bero på att det inte ges något medgivande av familjen men det är fortfarande en brist.

Fritid Ungdom

Så länge ungdomarna kommer till gården håller personalen ett öga på dem. Men om de slutar komma upphör också den kontakten.

Det troliga är att mörkertalet i dessa fall är enormt stort. Förtrycket förblir dolt när det drabbar eller upprätthålls av hela familjen. Ett problem är att koncentrationen ligger på avigsidorna med det svenska samhället och att det finns en bitterhet mot det svenska samhället i segregerade samhällen. Det finns hopp om att situationen bli bättre ju längre bärarna av hederskulturer bor i Sverige men risken är att kontrollen från hemländerna kommer att finnas kvar.

Socialtjänst

Det finns ett lagreglerat uppföljningsansvar både i LVU och i socialtjänstlagen. Socialkontoren arbetar olika från fall till fall. Om arbetet sker för att personen ska komma hem efter en placering som skett på grund av hedersrelaterat våld är socialkontoren noga med att inte släppa ärendet förrän personen står på fast mark.

Här finns stora mörkertal som skulle kunna minska om socialtjänsten var bättre på att informera om vad det finns för hjälp och hur den ser ut. Det finns en tanke om att de värsta fallen är de som inte kommer fram till socialtjänsten.

FÖREBYGGA

Normaliseringen gör att denna problematik är svår att förebygga. Även att det ibland involverar förtryck och inga klara lagöverträdelser kan försvåra arbetet. Grunden för att förebygga är att alltid ha HRV/F i tanken under arbetet. Det finns en vilja att arbeta mer förebyggande men detta arbete har inte kommit igång än. Många idéer involverar att arbeta med förövare och potentiella offer samt offer och potentiella offer i grupp och prata om bland annat attityder och mänskliga rättigheter.

Skola

En svårighet med att förebygga HRV/F är att eleverna som drabbats ser sin situation som normal. Men om personalen går på djupet kan de ibland se att det är riktigt illa, det kan involvera hot och våld, men även detta ser eleven som något som tillhör vardagen. Det är inte alltid det handlar om hot och våld, det kanske bara gäller att eleven inte får bestämma sin klädsel själv eller att han/hon hela tiden har bördan av att vara familjens ansikte utåt. I dessa fall finns det ingen hjälp eftersom ingen brutit mot lagar eller regler, men eleven kan må väldigt dåligt ändå. När det väl gått för långt, när flickan bestämmer sig för att hon vill ha mer frihet än vad hon tillåtits hemifrån, då kommer samhället in med hjälp.

HRV/F måste alltid finnas i bakhuvudet. Så fort personalen får höra att en elev begränsas på något sätt bör de överväga om det kan handla om hedersproblematik. Finns det ett skamtänkande? Begränsar föräldrarna för att skydda? På en skola har det just författats ett informationsblad till eleverna som berättar om problematiken och säger vart eleven ska vända sig för att få hjälp, detta är ett pågående arbete som ännu inte används.

Många skolor har ämnet livskunskap, i detta ämne innefattas allt från könsroller till våld och motion och detta kan ses som förebyggande. I vissa skolor finns även flickgrupper i anslutning till lektionerna i livskunskap, de är obligatoriska som en vanlig lektion och har fungerat väl. I ämnet sex och samlevnad har en skolan tema hedersproblematik eftersom skolan anser att det påverkar samlivet också. Lärarna pratar mycket med pojkarna och hur deras roll kan påverka, de jobbar utifrån dilemman så att eleven kan sätta sig in i situationen, en viktig del är att alltid ta diskussionen.

Det är mycket personalen vill göra men som inte kommit igång. En skola skulle vilja ha hit ett projekt som har upplägg i stil med Sharaf hjältar, nu har det även kommit Sharaf hjältinnor. Det finns en teatergrupp från Eskilstuna där personer som blivit drabbade av HRV/F spelar upp

situationer och avbryter när det är som värst och låter publiken komma med förslag på hur slutet skulle påverkas om vissa händelser blev ändrade. Dessa former av aktiviteter tror personalen skulle vara väldigt bra för eleverna, men det är dyrt och kostsamt och inget som prioriteras när det bara gäller ett fåtal elever.

Att involvera föräldrarna är viktigt, att kunna föra en dialog på exempelvis föräldramöten om mänskliga rättigheter. Det är viktigt att alla föräldrar är med på detta för det gäller inte bara invandrarungdomar. Svenska ungdomar som involverar sig med en person från en hederskultur kan också utsättas, och det går även att se hederstänkande i katolska familjer från Medelhavsområdet och i svenska familjer. Det är viktigt att få med alla och att inte peka ut någon.

I det snäva perspektivet måste alla elever ha kunskap om att det finns hjälp och var den finns, det skulle kunna göra att utsatta personer fångas upp tidigare. Att jobba med elevernas attityder och få flickor och pojkar att stötta varandra och att inte hålla dessa problem hemliga eftersom familjen då kan använda hemlighållandet som ett vapen. Det mer vidgade perspektivet handlar kanske inte alls om hedersproblematik utan mer om att hela tonårstiden är en stor hederskultur. Alla ungdomar försöker framställa sig på bästa sätt, och det mest effektiva sättet att få någon annan att se dålig ut är att sprida ett rykte, här ser konsekvenserna det ryktet får väldigt olika ut. För flickor som lever i hederskulturer kan ryktet vara det farligaste, det behöver inte ens vara sant, ens anseende är ändå förstört.

Mottagning och introduktion

Mycket av det förebyggande arbetet handlar om att bygga upp ett förtroende, att personer vågar komma till mottagning och introduktion och prata, att sekretesslagen tillämpas strikt i Sverige. Mottagning och introduktion har just påbörjat ett samarbete med EFFA som vill starta föräldragrupper där de kan plantera bra tankar om barnuppfostran, visa att svenska familjer inte skiljer sig så mycket från dem själva i synen på uppfostran. Detta ska vara obligatoriskt och ske i grupper så att det inte blir lika skrämmande.

Det finns en idé om att starta grupper för nyinkomna kvinnor och män, där deltagarna kan tala om sin kvinnosyn, inställningen till mänskliga rättigheter och för kvinnorna skulle detta kanske leda till att de hittar någon att dela sina upplevelser med. Det har nyligen tillsatts en ny tjänst på mottagning och introduktion som ska ta hand om barnen. Detta kan också vara förebyggande, eftersom den personen kan se saker hos barnen som de andra inte har tid att se.

Fritid Ungdom

Fritidsgårdarna arbetar främjande, inte förebyggande. I många fall kan de fungera som förebyggande ändå men uppdraget uppfattas som att ungdomen ska ses som en frisk person, men att personalen ändå ska hålla ögonen öppna för problem.

Socialtjänst

Socialkontoren är inga förebyggande enheter, de kan ställa upp på utbildningar och föreläsningar om vad socialtjänsten gör, vad som händer när en utredning görs. Denna information kanske kan underlätta och få fler personer att söka hjälp, på det sättet kanske det är förebyggande. Föräldrarna involveras också i arbetet och det kan sägas vara förebyggande i sig, men socialkontorens uppdrag är inte att arbeta förebyggande. För att effektivisera detta arbete behövs en handlingsplan specifikt för socialtjänsten i Örebro kommun.

Socialjouren har inget förebyggande arbete alls, de hanterar akuta ärenden. Men det finns ett behov av en resursperson som talar olika språk och har förståelse för hederskulturen. Detta skulle underlätta arbetet med familjen och på så sätt fungera förebyggande.

EFFA är de enheter som har hand om det förebyggande arbetet för socialtjänsten i Örebro kommun. Det sker idag ingen förebyggande verksamhet speciellt inriktat på HRV/F frågor. Frågorna kommer upp när familjecentralerna kommer i kontakt med utsatta kvinnor och slussar iväg dem till socialkontor eller kvinnocentrum. Familjecentralerna ska ha som arbetsmetod att främja folkhälsan och ska på så sätt förebygga all ohälsa där även detta kan komma in. EFFA arbetar utifrån ett brukarperspektiv och eftersom de inte sett så mycket av hedersproblematiken har heller inga riktade insatser gjorts.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN I ÖREBRO LÄN

UPPMÄRKSAMMA

Åklagarmyndigheten möter hedersproblematik under handläggning av förundersökningar. Diskussioner sker kontinuerligt och myndigheten är medveten om att hedersproblematik kan förekomma i vissa ärenden. De har en tydlig definition som lyder:

”Hedersrelaterat våld är brott riktade mot någon – ofta en släkting – som, enligt gärningsmannens och övriga släktens eller gruppens uppfattning, riskerar att vanära eller har vanärat gärningsmannens, släktens eller gruppens heder, i syfte att förhindra att hedern skadas eller förloras alternativt för att reparera eller återställa den skadade eller förlorade hedern.”

Det ges utbildningar inom myndigheten men dessa skulle kunna breddas och på så sätt nå fler. Sedan december 2003 finns en utförlig handbok inom åklagarmyndigheten för hanteringen av ärenden där hedersproblematik kan förekomma.

BEMÖTA

Det går alltid att förbättra bemötandet, exempelvis genom att fler personer har utbildning och kunskap om problemet när de möter de drabbade.

HANTERA

Samverkan sker i de ärenden där det anses vara nödvändigt, någon särskild på förhand bestämd form finns inte. Åklagarmyndigheten har också ett nära

samarbete/samverkan med polismyndigheten och ofta även med socialtjänsten.

Varje åklagare som hanterar ärenden med inslag av hedersproblematik ska ge ett gott bemötande och se till att hjälp fås. Detta sker dock primärt genom hänvisning till eller förmedlande av kontakt med andra myndigheter.

Svårigheterna i ärenden med hedersproblematik är många, att verka för en bättre samordning myndigheter emellan skulle kunna hjälpa. Resursfrågan är viktig, det är inte alltid som resurskraven står i proportion till ärendets storlek eller att resurserna finns tillgängliga vid alla tider på dygnet.

FÖREBYGGA

Åklagarmyndighetens verksamhet bygger i första hand på att beivra och lagföra brott, inte att förebygga dem.

POLISMYNDIGHETEN I ÖREBRO LÄN

UPPMÄRKSAMMA

Polisen kommer i kontakt med hedersproblematiken genom brottsutredningar, vid anmälningar om till exempel olaga hot samt misshandel.

Hedersproblematiken diskuteras i verksamheten men då framförallt med de närmaste arbetskamraterna. Det som kommer upp är att det finns en enorm kunskapsbrist. Inställningen är att den hedersrelaterade problematiken är problematisk, svår och krånglig.

Polisens definition på hedersrelaterat våld/förtryck:

”Våld som är relaterat till kultur, religion och seder. Att våld utövas i hederns namn för att förtrycka och för att patriarkatet ska få fördel av det.”

Det finns ett stort behov av kompetensutveckling. Väldigt lite utbildning har genomförts. Det som varit, men troligen inte för alla, är en dags utbildning med två olika föreläsare. En halv dags utbildning med Henrik Belfrage²⁴ samt tre timmars utbildning med myndighetens inspektör som genomgått spetskompetensutbildning inom hedersrelaterade problematiken både vid rikspolisstyrelsen och vid länsstyrelsen.

Det finns ingen direkt handlingsplan för hanteringen av hedersrelaterat förtryck/våld. Vad som finns står i Verksamhetsplanen 2009 inom området ”Brott i nära relation” samt mycket kort i ”Handlingsplan för polisens arbete mot brott i nära relationer”.

BEMÖTA

Det finns ett bra bemötande men det kan bli mycket bättre genom utbildning och kunskap. Utbildning behövs om hur det går att se att det handlar om ett hedersrelaterat brott, i förstahandsåtgärder samt utredningsförfarandet.

²⁴ En checklista som används som underlag vid hot- och riskbedömningar vid hedersrelaterat våld

HANTERA

En svårighet är samverkan mellan myndigheter och att myndigheter arbetar olika. Det finns en brist i samsyn, myndigheterna "ser inte med samma ögon". En annan svårighet är brist på bevis. Det är komplexa, svårbevisade ärenden som kräver kunskap, engagemang och tålamod. Det finns inte heller tillräckligt med resurser för att hantera problemet.

Inom polisen finns det inte direkt någon samverkan utan det är mer diskussioner mellan utredare i olika ärenden om vilka metoder som kan vara bra. Det är informellt, inget ordnat.

Samverkan sker med socialtjänsten, Åklagarmyndigheten, kvinnocentrum samt kvinnohuset. Samarbetet med socialtjänsten fungerar ibland bra och ibland mindre bra. Det beror mycket på tjänstemännens kunskap. Med kvinnohuset varierar också kvaliteten på samverkan men med kvinnocentrum har polisen bra samverkan. Samverkan kan till exempel finnas då målsäganden ska skyddas och få plats på skyddat boende, exempelvis kvinnohuset. Samarbetet med Åklagarmyndigheten fungerar bra. Åklagarmyndigheten har utpekade och specialutbildade åklagare vad gäller "brott i nära relation" där hedersproblematiken hör hemma. Samverkan består av personliga samtal, diskussioner och informationsutbyte. Direktkontakt i aktuella ärenden som ofta är mer eller mindre akuta.

Den lagstiftning och kunskapsgrund som polisens arbete vilar på är Brottsbalken, Rättegångsbalken samt egen inhämtad kunskap genom samtal med olika personer.

Polisen kan informera om och erbjuda målsägandebiträde, larmtelefon, besöksförbud, kontakt med kvinnocentrum samt via socialtjänsten skyddat boende (kvinnohuset). De utsatta har akuta behov av skyddsåtgärder samt stöttning för att orka bryta sig loss och bygga upp ett eget liv. Det finns ingen kunskap om att det skulle kunna finnas några speciella insatser för pojkar. Det finns inte heller någon större erfarenhet av pojkar inom den hedersrelaterade problematiken.

I närpolisområde Örebro finns det fyra särskilt utpekade relationsbrottsbehandlare samt en förundersökningsledare. Nyligen har det fattats ett beslut att inrätta två tjänster vid den länsövergripande roteln "grova brott" och dessa ska handlägga relationsbrottsärenden. Det är ännu inte klart vilken typ av brott dessa två tjänster ska handlägga, eventuellt kan det bli så att de inriktas mot just den hedersrelaterade problematiken. Dessa två tjänster vid "grova brott" har en egen förundersökningsledare.

FÖLJA UPP

Polisen erbjuder långsiktigt stöd genom olika skyddsåtgärder såsom besöksförbud, skyddstelefon, skyddade boenden samt att hundpatruller patrullerar vid målsägandens eller den misstänktes "sfär". Polisen utser kontaktpersoner som kontaktar målsäganden efter att de beviljats besöksförbud/skyddstelefon och följer upp hur det går. Polisen har också kontakt med socialtjänsten för att bidra till att de inser allvaret med ett långsiktigt stöd.

Uppfattningen är att mörkertalet är jättestort. Många anmälningar kan passera utan att det upptäcks att det är hedersrelaterat. Väldigt få anmäler, då det ska skötas inom familjen. De drabbade kanske inte ens tror på att polisen kan göra något.

FÖREBYGGA

Inget arbete bedrivs idag för att förebygga hedersrelaterat förtryck/våld.

ÖREBRO LÄNS LANDSTING

UPPMÄRKSAMMA

Landstingets olika enheter kommer i kontakt med hedersproblematiken oftast när personer söker hjälp för annat. En kurator på sjukhuset som arbetar riktat mot just målgruppen patienter som utsatts för våld i nära relation har träffat enstaka kvinnor som lever med hedersproblematik. Dessa kan ha sökt vård på grund av misshandel och där det i samtal uppdagas att det rör sig om hedersproblematik. Hälso- och sjukvården kommer även i kontakt med problematiken när de får in begäran om underlag för rättsintyg från rättsväsendet. Även ungdomsmottagningarna stöter på problemet när unga flickor söker hjälp i samband med exempelvis graviditet.

På avdelningen för asyl- och invandrarhälsan kan de ana problemet i samband med att familjen hälsoundersöks. I dessa fall kallas kvinnan till ett enskilt möte vid ett senare tillfälle. Personalen kommer även i kontakt med attityderna när de föreläser på SFI. Olika instanser kommer i kontakt med könsstympade kvinnor som söker hjälp på exempelvis kvinnokliniken på grund av hälsokonsekvenser beroende av ingreppet.

Det har genomförts utbildningsinsatser i ämnet. Utifrån dessa utbildningar och information som kommit fram går det att se att en del uppgår att de kommer i kontakt med hedersproblematik relativt ofta medan andra inte gör det alls. Det är en viktig fråga som behöver synliggöras mer. Personalen behöver rutinkunskaper i ämnet och behöver veta hur de ska göra när de möter dessa patienter. All personal efterfrågar kompetensutveckling.

Hedersproblematik diskuteras mycket. Alla personalkategorier på vårdcentralerna behöver utbildning. Inte bara om hur hedersproblematiken ser ut utan även hur personalen praktiskt ska gå tillväga om de stöter på problemet. Diskussionerna varierar i innehåll, personalen talar om flickor som inte får delta i gymnastik och/eller sexualundervisning i skolan, könsstympade kvinnors hälsosituation, om hur det går att stödja HBT-personer i hederskulturen med mera.

Det finns ingen egen definition, men i de utbildningsinsatser som genomförts har regeringens handlingsplan använts samt den som finns i handboken för hälso- och sjukvård.²⁵

Länsgruppen för våld mot kvinnor är en länsövergripande samverkan/samordningsgrupp med representation från samtliga aktörer

²⁵ Länsstyrelsen i Skåne län, *Hedersrelaterat våld och förtryck – ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården*, 2007

kring kvinnofridsområdet.²⁶ En återkommande aktivitet är att genomföra länsövergripande utbildningsdagar för samtliga aktörer på olika teman som rör kvinnofridsområdet. Det har skett många utbildningar i länet angående HRV/F, det är även under länsstyrelsen som länets resursgrupp sitter.

Handboken är distribuerad och ungdomsmottagningarna och skolhälsan håller på med en egen handlingsplan/riktlinjer avseende HRV.

BEMÖTA

Genom att prata om problemet och hänvisa till rätt instans ges ett bra bemötande.

HANTERA

Det sker en intern samverkan för kvinnofrid och resursgruppen för HRV/F. Resursgruppen samverkar även utanför landstinget.

Arbetet sker utifrån FN: s konventioner om de mänskliga rättigheterna, om avskaffandet av alla slags diskriminering av kvinnor och om barns rättigheter. Arbetet sker också under en mängd svenska lagar som socialtjänst lagen, sekretesslagen, brottsbalken och föräldrabalken.

Landstinget hänvisar till socialtjänst, polis och kvinnojour i dessa ärenden och det är även detta som personalen uppfattar att de utsatta efterfrågar. Hjälp erbjuds även i form av samtal, stöd och bejakande av deras känslor. De behöver en kunskap om sina rättigheter och skyldigheter och hur den svenska lagstiftningen ser ut. Det finns också behov av information och kunskap om sexualitet, hur kroppen fungerar och om olika hälsokonsekvenser.

Det finns ingen information om hur landstinget ger stöd till drabbade pojkar.

FÖLJA UPP

Uppföljning gäller för våldsutsatta patienter generellt, de erbjuds alltid ett återbesök samt att de ska remitteras till kurator som ser till att personen hänvisas vidare till rätt instans utifrån patientens situation och behov.

FÖREBYGGA

I samtal med enskilda patienter men också genom att öka kunskapen om området förebyggs hedersproblematiken. Landstinget deltar även i de mans- och kvinnogrupper som hålls på SFI där bland annat HRV/F tas upp. Personalen tar även samtalen med föräldrar till de drabbade då kvinnlig könsstympning kan tas upp.

Mer information behövs på skolor och på SFI utbildningarna. All personal behöver även utbildning om detta.

²⁶ Tidigare kallad resursgruppen

SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER

Det centrala med att uppmärksamma hedersproblematik är att ha kunskap om kulturen och vilka varningssignalerna är för att kunna se problemet. Varje enhet i kommunen och de andra myndigheterna som ingår i studien efterfrågar kompetensutveckling. Ingen anser sig ha den kunskap som krävs för att kunna tackla problemet på bästa sätt. Det är en fråga som diskuteras flitigt på olika nivåer beroende på arbetsplats. Idag upptäcks HRV/F oftast när den utsatta personen söker hjälp, det är inte alltid så att den söker hjälp på grund av hedersproblematik men ännu har inte arbetet kommit så långt att det sker ett aktivt uppsökande arbete.

Kunskap, försiktighet, respekt och att behandla varje person som en individ är viktiga delar av bemötandet. I Örebro finns ett bra bemötande men det finns utrymme för förbättring. Även här är kunskapen ett problem. Om personalen försvinner, försvinner också kunskapen och den kan vara svår att ersätta.

I hanteringen av HRV/F är det viktigt att personernas behov står i centrum, att det finns olika former av stöd och en medvetenhet om svårigheterna i arbetet så att det går att finna lösningar på dessa. Många enheter nämner att de arbetar utifrån de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen och andra mer specifika lagar för det yrke som utövas. Att använda sig av de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen gör att förtrycket kommer fram på ett annat sätt. Svårigheterna har ofta att göra med att särskilja hedersproblematik från tonårsproblematik, att bevisa att det verkligen rör sig om HRV/F och även hur familjen ska hanteras. Hederskulturen är en befast kultur som är svår att bryta men det är också ett resursproblem, hos alla enheter. Själva arbetet är svårt för personalen som hanterar det eftersom det ofta går ut på att välja mellan två onda ting, att låta en person vara kvar i en dålig miljö eller att avskärma personen från allt den känner och har.

En annan problematik med hanteringen är just de skyddade boenden som Örebro kommun använder sig av. Det finns inget skyddat boende inriktat på HRV/F i Örebro och det kanske inte heller behövs då det är en viss trygghet med avståndet. Samtidigt är det väldigt svårt för en flicka som vuxit upp i Örebro att efter behandlingen bli släppt i Stockholm utan bostad och det kan även leda till att hon åker hem igen.

Ett annat problem som framkommit är att trots att många anser att de har en god samverkan finns det klara brister i den. Mellan myndigheterna finns det en brist på samsyn vilket försvårar samarbetet. Det finns en brist på tillit mellan olika enheter i kommunen. Skolorna känner ingen säkerhet när de lämnar över till socialtjänsten och har i många fall valt att själva kontakta polisen också. Alla är dock väldigt nöjda med samverkan med kvinnocentrum men för de skolor där eleverna är under 18 år finns inte den enheten. Här kan det kanske bli en förändring för dessa skolor när kommunen infört barnhuset som ska hantera barn under 18 år.

Samtal och skydd är några av de centrala behov som personer utsatta för HRV/F har. Att samla personer i grupp och prata om dessa problem har varit ett lyckosamt sätt att hantera denna problematik och får dessa personer att känna sig mindre ensamma. Alla myndigheter vet vart de ska hänvisa i

dessa fall och hjälper personerna att hitta rätt plats för att få den hjälp de behöver. Polisen kan även hjälpa utsatta personer med att få besöksförbud, skyddstelefon och andra skyddsåtgärder som kan behövas.

Hanteringen av pojkar är mer problematisk. Det finns inga speciella insatser för dem och ofta faller de utanför de behandlingar som finns för flickor med motsvarande problem.

Trots att det förekommer kritik då det nästan enbart riktats stöd till utsatta för HRV/F och arbetet med attitydförändringar blir åsidosatt, enligt utvärderingen av regeringens insatser, går det att se att också Örebro följer denna trend. Det enda projekt som riktats mot förövarna, för att förändra deras syn på hederskulturen, var Sharaf hjältar och det kom aldrig igång i Örebro. Det finns tendenser att arbeta mer mot förövarna, i alla fall en önskan, som bland annat går att se på de föräldragrupper som startats på mottagning och introduktion och viljan att även ha pojkgrupper i skolan. Socialtjänstens familjecentraler kan också fungera på detta sätt.

Många av enheterna i kommunen som stöter på hedersproblematik har en begränsad tid med personen och efter den tiden sker ingen uppföljning, om inte personen väljer att behålla kontakten. Socialtjänsten har ett lagstadgat uppföljningsansvar, uppföljning ska ske en gång i halvåret tills socialtjänsten avslutar ärendet. Polisen ger långsiktigt stöd och utser kontaktpersoner som följer upp hur det går efter att de beviljats skyddsåtgärder. För landstingets del erbjuds en våldsutsatt patient alltid ett återbesök och kan därifrån hänvisas vidare till en annan instans som passar patientens behov. Enligt uppföljningen av regeringens insatser går det att se att detta är en nationell svaghet och att det behövs mer uppföljning.

Att ha kunskap och förmedla den ut i samhället är en stor del av det förebyggande arbetet. Att upplysa personer om att de utsätts för brott mot de mänskliga rättigheterna kan göra att fler personer söker hjälp i ett tidigare stadium. Landstinget arbetar med detta genom att öka kunskapen hos de patienter som söker hjälp och deltar på olika arenor där detta budskap behövs. Varken polismyndigheten eller åklagarmyndigheten arbetar förebyggande eller attitydförändrande.

Det förebyggande arbetet måste koncentreras på att förespråka de mänskliga rättigheterna och få de drabbade personerna att se att deras situation inte är normal. Att alla ständigt har HRV/F i bakhuvudet när de arbetar kan också hjälpa. I skolan använder de sig ibland av livskunskapslektioner för att informera om hedersproblematik, även sex och samlevnad kan användas för detta eftersom det även är ett samlevnadsproblem. Det finns också en önskan på skolorna om att involvera föräldrarna, men detta har ännu inte skett. Något som anses vara viktigt är att det ska finnas kunskap om vart de drabbade kan vända sig, en lista på telefonnummer till alla myndigheter där det ska finnas en person med kunskap om HRV/F.

På mottagning och introduktion finns tankar om att starta grupper för kvinnor och för män där deltagarna kan tala om kvinnosyn och mänskliga rättigheter. Det sker även ett samarbete med EFFA där det startats föräldragrupper och pratar om barnuppfostran som kan verka förebyggande.

Socialkontoren arbetar inte förebyggande om inte det arbete som sker med familjen räknas in, men detta sker efter att situationen redan spårat ur. Annars är det EFFA som utför det förebyggande arbetet inom socialtjänsten och de har inga riktade insatser mot HRV/F.

En positiv del är kontakten som svenska kyrkan tog efter dem påbörjat sitt arbete. Deras arbete går ut på att samverka med muslimska föreningar om familjeproblem, att ha föräldragrupper och på så sätt bygga broar mellan kristna och muslimer. Inställningen från deras sida om att de vill ha kontakt med kommunen i dessa frågor är positivt i kommunens framtida arbete.

Det finns en resursgrupp i länet som har stor kunskap om hedersproblematik och fungerar som ett stöd för de som arbetar med detta. Nästan inom alla enheter finns det en eller ett par personer som har stor kunskap och kan nyttjas, exempelvis finns det personer inom både skola, socialtjänst och polis som har gått utbildningar i detta område. Många har utarbetade arbetssätt även om klara handlingsplaner fattas.

LITTERATURLISTA

Anders Hanberger, Mehdi Ghazinour, Gunilla Mårald, *Regeringens insatser mot hedersrelaterat våld 2003-2007 – slutrapport från den nationella utvärderingen*, 2008

<http://www.ucer.umu.se/PDF/Utvärderingsrapporter/Evaluationreport25.pdf>

Anders Lange, *Lärarna iakttagelser rörande förekomst av "hedersrelaterat förtryck" i skolorna*,

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/20/43/c39757c3.pdf>, 2008

Göteborgs stad, Lärjedalen, *Socialtjänstens i Lärjedalen arbete med unga flickor och kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld, En handbok*, 2005

Kvinnoforum, *Honour related violence, European resource book and good practice*, 2005

<http://www.kvinnoforum.se/Documents/Literature/Pdf/HRV2005.pdf>

Lasse Johansson, *Skolans metodik för att upptäcka och stödja ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck*,

Länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar, Kronoberg, *Handbok i hedersproblematiken*, 2005

http://www.h.lst.se/NR/rdonlyres/C53889C0-5BF4-4C93-B122-F06223051646/0/handbok_hedersproblem.pdf

Länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar, Kronoberg, *"Rätten till ett eget liv" hedersrelaterat hot och våld*, 2004

<http://www.h.lst.se/NR/rdonlyres/00EC387A-3AB6-4A6D-B9CD-DB8E63E2D7D6/0/rapp0406.pdf>

Länsstyrelsen i Skåne län, *Hedersrelaterat våld och förtryck – ett kunskapsunderlag för hälso- och sjukvården*, 2007

Länsstyrelsen i Stockholms län, *Samordning av kommunerna insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer*, 2003

http://www.ab.lst.se/upload/dokument/nyheter/patriarkala_familjer.pdf

Länsstyrelsen Östergötland, *Att utveckla en handlingsplan i skolan – ett metodstöd för arbete mot hedersrelaterat våld*,

<http://www.lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/6A0D3A0F-962C-4B7C-AE00-F57F2A73B52A/0/MetodstodHandlingsplanskola.pdf>

Länsstyrelsen Östergötland, *Om våld i hederns namn*, 2008

<http://www.lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/037DC5EF-BB22-409C-88B3-F5DD2351A6E8/0/OmValdIHedernsNamn2.pdf>

Maria Josefsson, *Kartläggning av hedersrelaterat våld i Lunds kommun*, 2005

http://www.lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/B5BE887A-5B4F-4360-AE97-139137E65AD7/0/Hedersrelaterat_vald_Lunds.pdf

Polismyndigheter i Örebro län och socialförvaltning öster i Örebro,
*Preliminära riktlinjer och direktiv för arbete och samverkan rörande
ärenden gällande s.k. hedersrelaterat hot och våld*

Programnämnd Social välfärd, Örebro kommun, *Handlingsplan för insatser
vid våld mot kvinnor och barn*, 2006

<http://www.orebro.se/download/18.122c442311cd2c59fd180004886/Insatser+vid+v%C3%A5ld+mot+kvinnor+och+barn+-+handlingsplan.pdf>

Regeringens skrivelse, *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot
kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*,
2007

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/09/21/42/ef0318b1.pdf>

Rikspolisstyrelsen, *Hedersnormer och hedersrelaterat våld*, 2006

<http://www.police.se/mediaarchive/4347/3474/4637/Hedersrelaterat.pdf>

Risbergiska skolan, *Risbergiska skolans handlingsplan när elever riskerar att
utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck*, 2007

<http://www.risbergiska.orebro.se/download/18.25314507116915ace0980004088/handlingsplan+HRV.pdf>

Socialstyrelsen, *Frihet och ansvar - en undersökning om
gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma*,

http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/0F75B32D-DC68-4CD2-BDCA-24EF1C528A0B/7291/200713127_rev.pdf, 2007

Socialstyrelsen, *Frihet och familj - En uppföljning av skyddade boenden för
personer som hotas av hedersrelaterat våld*,

<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/4841EDAA-AE67-4712-B89A-86D7BA617DD1/9340/20071123.pdf>, 2007

Sofia Hadders, *Projekt länsamverkan mot s.k. hedersrelaterat våld*, 2006

http://www.regionorebro.se/download/18.2f692b3510dbfce3396800012108/Rapport_2006_02.pdf

Åklagarmyndigheten, *Hedersrelaterat våld handbok*, 2006

http://www.regionorebro.se/download/18.3a1f197e112e69dd7238000380/Aklagarmyndigheten_handbok_hedersrelaterat_vald.pdf

BILAGOR

BILAGA 1

Intervju frågor Hedersvåld/förtryck

Organisationstillhörighet?

Vad arbetar du med? Vilket ansvarsområde/huvudsyssla har du?

Uppmärksamma:

1. Hur har ni i ert arbete kommit i kontakt med hedersproblematik?
 - Exempel?
2. Diskuterar man hedersrelaterat förtryck/våld i verksamheten?
 - Vad kommer upp på sådana diskussioner?
 - Hur ser inställningen till hedersvåld ut?
 - Vad är er definition på hedersvåld?
3. Finns det behov av kompetensutveckling?
 - Har kompetensutveckling genomförts?
4. Finns det en handlingsplan för hanteringen av hedersrelaterat förtryck/våld?

Bemöta:

5. Har ni möjlighet att bemöta personer utsatta/misstänks vara utsatta för hedersrelaterat förtryck/våld på ett bra sätt?
 - Kan du ge exempel på vad som kan behövas för att förbättra detta?

Hantera händelsen:

6. Vilka svårigheter har ni mött i arbetet och vilka kan ni se?
7. Finns det tillräckliga resurser för att hantera problemet?
8. Finns det någon samverkan internt inom kommunen/landstinget/polismyndighet/åklagarmyndigheten?
 - Något forum?
 - Hur ser samverkan ut?
9. Samverkar ni med andra myndigheter/frivillig organisationer/föreningar?
 - Hur fungerar det?
 - Hur ser samverkan ut?
10. Vilken lagstiftning och/eller kunskapsgrund vilar arbetet på?

11. Vad kan ni erbjuda för stöd och hjälp till dem som lever i hederskulturer?

12. Vilka behov uppfattar ni att de utsatta har?

13. Finns det några speciella insatser för pojkar som lever i hederskulturer? (Sharaf hjältar)

- Olika sätt att bemöta pojkar och flickor?

Följa upp (ta ansvar):

15. Hur följer man upp/ser till att personer kan garanteras stöd långsiktigt?

16. Har ni någon uppfattning om mörkertal?

Förebygga:

17. Arbetar ni idag för att förebygga hedersrelaterat förtryck/våld?

- På vilket sätt?
- Kan du ge exempel på vad som kan behövas för att förbättra detta?
- Hur hanterar man familjerna?

Har ni material på ämnet som jag kan få ta del av?

Finns det andra personer som har kunskap om ämnet som jag bör ta kontakt med?

Har ni något att tillägga?

BILAGA 2

Enkät frågor Hedersproblematik

Hedersproblematik finns hos grupper som har en stark patriarkalisk struktur och där kollektivet ställs före individen. Våldet eller förtrycket sker för att återupprätta eller behålla familjens heder. Den som bryter mot familjens normer måste bestraffas för att familjens och släktens heder ska bevaras.

Min arbetsplats: _____

Mitt yrke: _____

Kön: Kvinna Man

Jag är uppmärksam på hedersrelaterade problem:

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Jag har god kunskap om hedersrelaterade problem

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Jag arbetar med hedersrelaterade problem utifrån en handlingsplan

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Jag kan i mitt arbete förebygga hedersproblematik på ett bra sätt

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Jag möter även pojkar som lever med hedersproblematik i mitt arbete

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

I mitt arbete kan jag ge ett bra stöd till dem som utsätts för hedersproblematik

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Min arbetsplats arbetar aktivt för att ge stöd till dem som är utsatta för hedersrelaterat våld/förtryck

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra

- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Min arbetsplats har en bra samverkan inom kommunen när det gäller hedersproblematik

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Min arbetsplats har en bra samverkan utanför kommunen när det gäller hedersproblematik

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Örebro kommun ger tillräckligt med stöd och resurser för detta ändamål

- Stämmer helt
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Har ni något att tillägga? _____
